

ПРИНЦИПИ РЕСУРСООЩАДНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Визначено поняття, основні чинники та принципи ресурсоощадної діяльності аграрних підприємств. Встановлено конкурентні переваги, що отримують підприємства внаслідок ресурсозбереження.

Ключові слова: ресурсоощадна діяльність, аграрні підприємства, чинники, принципи.

Определены понятия, основные факторы и принципы ресурсосберегающей деятельности аграрных предприятий. Установлено конкурентные преимущества, которые получают предприятия от ресурсосбережения.

Ключевые слова: ресурсосберегающая деятельность, аграрные предприятия, факторы, принципы.

The concept, the basic factors and principles of resource-saving activities of agrarian enterprises. Established competitive advantages that are due to resource companies.

Key words: resource-saving activities, agrarian enterprises, factors, principles.

Постановка проблеми

Соціально-економічні перетворення в аграрному секторі України, як частина економічної реформи у цілому в народному господарстві країни насамперед змінили форми власності і форми організації виробництва. Цей процес відбився в корінних змінах земельних відносин, володінні майном і засобами виробництва, управлінні реорганізованими підприємствами і внутрішньогосподарськими підрозділами. У всіх сферах агропромислового комплексу утвердилась багатокладна система соціально-економічної організації господарства і виробництва. В сільському господарстві поряд з великими агропромисловими формуваннями (агрохолдингами) ринкової спеціалізації сформувався сектор фермерських господарств, колективних сільськогосподарських підприємств, парцелярне господарство присадибних ділянок населених пунктів і садових товариств. Усе це зажадало нових підходів до управління виробництвом і нових науково обґрунтованих методів господарювання, заснованих на сучасних принципах ресурсозбереження, створення нової нормативно-правової бази, що забезпечують структурну збалансованість та ефективне використання ресурсів аграрних підприємств: земельних, трудових і матеріальних. У галузі становлення нових соціально-економічних відносин в аграрному секторі економіки ключове значення мають земельні відносини. Земля є не тільки особливим ресурсом (засобом і предметом праці одночасно), але і основним багатством держави і народу. Тому землеволодіння і землекористування є чинниками економічного зростання і життєзабезпечення населення, сферою створення стійкої продовольчої бази.

Аналіз останніх досліджень

Проблеми формування і розвитку ресурсоощадної діяльності аграрних підприємств у різні часи досліджували такі відомі вчені-економісти: В. Г. Андрійчук [1; 2], Л. Г. Мельник [3], Г. М. Підлесецький [4], П. Т. Саблук [5], В. М. Трегобчук, А. Е. Юзефович [6] та ін. Проте в умовах швидкомінного ринкового середовища потребують уточнення і доповнення теоретичні положення ресурсоощадної діяльності аграрних підприємств.

Мета роботи – розвиток теоретичних засад ресурсоощадної діяльності аграрних підприємств.

Виклад основного матеріалу дослідження

Під ресурсоощадною діяльністю дуже часто розуміють метод господарювання, який охоплює комплекс технічних, економічних, організаційних заходів, що спрямовані на раціональне використання ресурсів та забезпечення потреб у них, головним чином, за рахунок економії [7].

Проте аграрне виробництво суттєво залежить від природно-кліматичних ресурсів і має свої особливості стосовно раціонального використання земельного потенціалу. В зв'язку з цим більш повним є наступне визначення. Ресурсоощадна діяльність аграрних підприємств являє собою систему технічних, технологічних, організаційних, економічних, соціальних заходів і засобів, спрямованих на раціональне використання усіх видів ресурсів, виходячи з існуючого рівня розвитку продуктивних сил і виробничих відносин з екологічно безпечним впливом на навколишнє середовище.

Звернемо увагу, що ресурсоощадна діяльність – це безперервний процес, який характеризується комплексом чинників, що можна об'єднати у три групи (рис. 1).

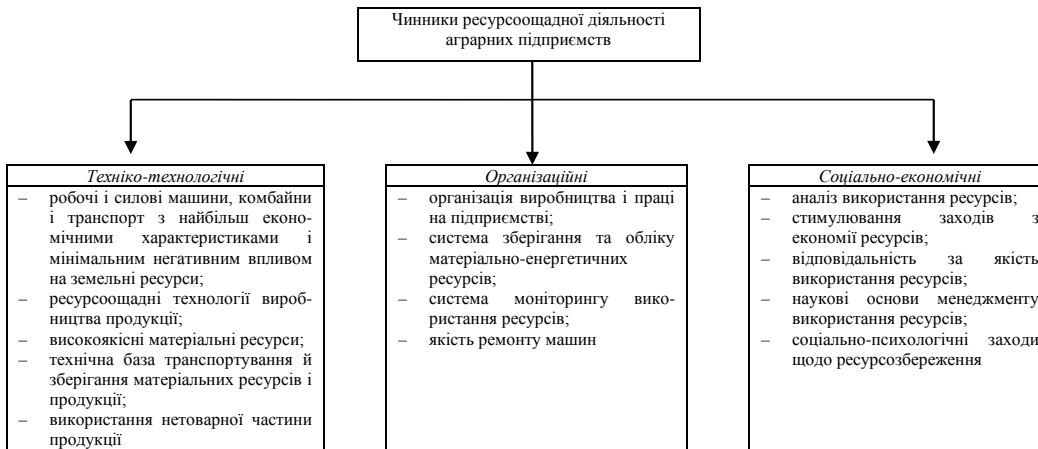

Рис. 1. Групи чинників ресурсоощадної діяльності аграрних підприємств

Треба відзначити, що всі чинники ресурсоощадної діяльності діють у комплексі, і лише об'єднання в оптимальному співвідношенні техніко-технологічних, організаційних і соціально-економічних факторів дозволяє суттєво підвищити результат. При цьому важливо враховувати, що головний резерв і результат ресурсоощадної діяльності в широкому розумінні не лише в економії ресурсів, а в задоволенні реальних суспільних потреб їх меншою кількістю. Тим самим забезпечується зменшення навантаження на навколишнє середовище агроландшафту шляхом скорочення об'єму ресурсів, залучених у господарський обіг. Досліджуючи проблему ресурсозбереження, необхідно мати на увазі наступне. Насамперед, ресурси являють собою сукупність різного роду засобів і можливостей, що використовуються в різних сферах аграрного виробництва для реалізації різних конкретних цілей і задач, програм і стратегій розвитку підприємства на певному етапі часу і простору. Ресурси включають в себе як традиційні (матеріальні, трудові, природні і фінансові), так і новітні, що виникають в результаті науково-технічної революції.

З точки зору національної економіки України, чинником ресурсоощадності є нові концепції добробуту і розвитку аграрної галузі, засновані на сучасних знаннях, які дозволяють забезпечувати високий рівень життя і одночасно залежать меншою мірою від обмеження ресурсів землі. Політика розвитку, яка орієнтована, головним чином, на збільшення виробництва продукції, не забезпечуючи стійкість природних ресурсів, що використовуються, рано чи пізно призведе до падіння продуктивності та економічного занепаду.

Діяльність підприємств, орієнтована на ресурсоощадний шлях розвитку, повинна ґрунтуватися на таких принципах:

- системності – залучення до ресурсоощадних процесів усіх елементів виробничої системи підприємства: матеріально-технічного забезпечення, підготовки і організації виробництва, реалізації

продукції, використання нетоварної частини продукції;

- комплексності – врахування технічних, технологічних, організаційних, соціальних, економічних, технологічних аспектів ресурсоощадної діяльності та їх взаємозв'язок;

- цілісності – дотримання єдності системи управління ресурсоощадною діяльністю на підприємстві, заснованої на взаємозв'язку та взаємообумовленості процесів проектування землеустрою, технічної і технологічної підготовки аграрного виробництва, виробництва продукції, використання та переробки нетоварної частини продукції та узгодженні їх показників;

- довгострокової перспективи – врахування ефектів довгострокових наслідків, що виникають за рахунок акумулювання екологічних результатів;

- нормативності – застосування та удосконалення норм та якісних параметрів ресурсів у всіх підрозділах підприємства з урахуванням рівня розвитку техніки і технології, досягнень науково-технічного прогресу;

- взаємовідповідальності – встановлення системної відповідальності усіх працюючих на підприємстві за функціональними обов'язками за ефективність використання ресурсів, посилення особистої відповідальності, стимулювання ініціативи у застосуванні ресурсоощадних технологій;

- інформаційності – встановлення адекватного, оперативного моніторингу та аналізу використання ресурсів, оптимізація комплексу використання виробничих ресурсів та підвищення ефективності витрат на раціоналізацію їх використання;

- врахування вартості упущених можливостей – оцінка альтернативних варіантів використання ресурсів та пошук шляхів оптимізації ресурсо-користування;

- економічного стимулювання – матеріальне заохочення працівників за результатами раціоналізації використання ресурсів, забезпечення стабільної зацікавленості персоналу у інтенсифікації

виробництва, підвищення якості продукції, що випускається;

– підтримання балансу – відтворення природних ресурсів, зокрема земельних, для відновлення якісних характеристик, дотримання рівноваги між надходженням і витратами ресурсів;

– «користувач сплачує» – користувач відповідного природного ресурсу має повністю сплачувати його використання і відновлення, коли сам він окремо не в змозі відновлювати суспільно необхідний ресурс;

– «забруднювач сплачує» – забруднювач повинен компенсувати проведення заходів екологічного оздоровлення, коли існують, але не мають бути використані окремим підприємством екологічно досконалі технології відновлення ресурсу;

– стійкого розвитку землекористування – забезпечення економічної, екологічної та соціальної рівноваги соціоекосистеми.

Реалізація ресурсоощадної діяльності вимагає інвестицій, хоча у довгостроковій перспективі при впровадженні ресурсозберігаючих заходів підприємство поверне їх, отримавши конкурентні переваги, зміст яких полягає у наступному:

– поліпшення якості продукції та розширення ринків збуту;

– зниження рівня виробничого та фінансового ризику;

– зростання загального рівня ефективності виробництва;

– зниження ставок страхових платежів;

– поліпшення взаємовідносин з органами влади і громадськістю.

Крім того, підприємства, які ведуть розширене відтворення за рахунок власних засобів, в основу своєї виробничої діяльності прагнуть покласти принцип раціонального використання та споживання ресурсів виробництва – землі, фондів, праці. Конкурентоспроможні і ефективно працюючі підприємства в ринкових умовах здійснюють за рахунок своїх доходів виробничі капіталовкладення, придбання техніки, відтворення елітного насінництва і якісного поліпшення порід худоби в тваринництві, проводять програми модернізації і капітального будівництва. Тому у кожному сільськогосподарському підприємстві має здійснюватися пошук більш досконалих методів і форм внутрігосподарських

економічних відносин з використанням науково-технічного прогресу та інтенсифікації виробництва. Але для ресурсоощадної діяльності необхідно також, щоб ринкові методи господарювання супроводжувались постійним моніторингом нормативних показників витрат та якісного стану ресурсів з фактичними. Такий постійний моніторинг реальних результатів виробництва дозволить здійснювати на практиці ефективні моделі і варіанти сполучення факторів виробництва, визначати і використовувати резерви, формувати оптимальну структуру основних і оборотних виробничих фондів, встановлювати раціональний склад машинно-тракторного парку і транспортних засобів, покращувати структуру посівних площ і поголів'я тварин, знаходити додаткові фінансові джерела ресурсів для впровадження ресурсоощадних технологій, здійснювати згідно з вимогами ринку необхідні заходи з виробництва якісної, екологічно чистої продукції.

Висновки. Визначено, що ресурсоощадна діяльність аграрного підприємства – це система технічних, технологічних, організаційних, економічних, соціальних заходів і засобів, спрямованих на раціональне використання усіх видів ресурсів, виходячи з існуючого рівня розвитку продуктивних сил і виробничих відносин з екологічно безпечним впливом на навколишнє середовище. Чинники ресурсоощадної діяльності діють у комплексі, і лише об'єднання в оптимальному співвідношенні техніко-технологічних, організаційних і соціально-економічних факторів дозволяє спрямовувати аграрне виробництво на сталий розвиток.

Основними принципами ресурсоощадної діяльності підприємств є принципи системності, комплексності, цілісності, довгострокової перспективи, нормативності, взаємовідповідальності, інформаційності, врахування вартості упущених можливостей, економічного стимулювання, підтримання балансу, «користувач сплачує», «забруднювач сплачує». Реалізація ресурсоощадної діяльності забезпечує підприємству конкурентні переваги: поліпшення якості продукції та розширення ринків збуту; зниження рівня виробничого та фінансового ризику; зростання загального рівня ефективності виробництва; зниження ставок страхових платежів; поліпшення взаємовідносин з органами влади і громадськістю.

ЛІТЕРАТУРА

1. Андрійчук В. Г. Економіка аграрних підприємств : [підручник]. – 2-ге вид., доп. і перероблене / В. Г. Андрійчук. – К.: КНЕУ, 2002. – 624 с.
2. Андрійчук В. Г. Ефективність діяльності аграрних підприємств: теорія, методика, аналіз / В. Г. Андрійчук : 2-е вид., без змін. – К.: КНЕУ, 2006. – 292 с.
3. Мельник Л. Г. Эколого-экономические основы ресурсосбережения / Мельник Л. Г., Скоков С. А., Сотник И. Н. [под ред. к.е.н., доц. И. Н. Сотник]. – Сумы : ИТД «Университетская книга», 2006. – 229 с.
4. Підлісецький Г. М. Підвищення ефективності використання ресурсного потенціалу аграрного сектору / Г. М. Підлісецький, М. І. Толкач // Економіка АПК. – К.: НАН, 2008. – №5. – С. 65–66.
5. Ринкова трансформація економіки АПК: [кол. моногр., у 4-х ч.] / [за ред. П. Т. Саблука, В. Я. Амбросова, Г. С. Мазнева]. – К.: ІАЕ, 2002.
6. Відтворення та ефективне використання ресурсного потенціалу АПК (теоретичні і практичні аспекти) / [В. Трегобчук, А. Юзефович, Д. Кирсанов, та ін., відпов. ред. акад. УААН В.М. Трегобчук]. – К.: Ін-т економіки НАНУ, 2003. – 259 с.
7. Кожемякіна Т. В. Економічна ефективність впровадження ресурсозберігаючих технологій в умовах гірничорудного виробництва / Т. В. Кожемякіна // Вісник Криворізького економічного інституту КНЕУ. – 2009. – №2(18). – С.43–48.

Рецензенти: Грабак Н. Х., д.с.-г.н., професор;
Котікова О. І., д.е.н., професор;

© Кузьменко О. Б., 2012

Дата надходження статті до редколегії: 16.05.2012 р.

КУЗЬМЕНКО Олександр Борисович – д.е.н., доцент кафедри економіки підприємства Чорноморського державного університету імені Петра Могили.

Коло наукових інтересів: ресурсоощадна діяльність аграрних підприємств.